

ВПЛИВ РОЗРАХУНКОВО-ПЛАТІЖНОЇ ДИСЦИПЛІНИ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті розглядаються актуальні питання пошуку шляхів підвищення розрахунково-платіжної дисципліни, подолання кризи неплатежів та її негативного впливу на фінансову стабільність суб'єктів господарювання та регіону в цілому.

В статье рассматриваются актуальные вопросы поиска путей повышения расчетно-платежной дисциплины, преодоления кризиса неплатежей и его негативного влияния на финансовую стабильность субъектов хозяйствования и региона в целом.

In the article the pressing questions of search of ways of increase of disciplines of payments, overcoming of crisis of non-payments are examined and her negative influence on financial stability of enterprises and region on the whole.

дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, збиткова діяльність, платоспроможність, ліквідність, моніторинг фінансової стійкості, фінансове прогнозування

Світова фінансова та економічна криза викликали глибокі потрясіння української економіки з важкопрогнозованими наслідками, ставлять під загрозу високопріоритетні цілі, цінності й безпеку країни. Зростаючий рівень дебіторської та кредиторської заборгованості суб'єктів економічних відносин та вкрай низький рівень їх платоспроможності характеризується обмеженими можливостями впливу менеджменту на діяльність країни. Світова фінансова криза загострила внутрішні економічні проблеми.

Через несприятливі об'єктивні обставини дуже часто неплатоспроможними стають виробники з нормальним і навіть високим рівнем ефективності господарювання, які створюють потрібну споживачам продукцію (послуги). Банкрутства та високий рівень дебіторської і кредиторської заборгованості у такому разі набувають масового характеру, посилюють процес згорання виробництва, зменшення кількості робочих місць, доходів, рівня споживання суспільства.

Однією з головних сучасних проблем національної економіки України є забезпечення її виходу з кризи та спрямування на траєкторію стабільного зростання. Це потребує розробки та впровадження ефективної моделі господарсько-політичного механізму, спрямованого на формування інституціональної структури економіки та інституціональної системи трансформаційного суспільства у поєднанні з ринковими механізмами саморозвитку підприємств, одним з найважливіших елементів якого є налагодження ефективності розрахунково-платіжної системи.

Логіка й реальна практика засвідчують, що розв'язати проблему неплатежів можна тільки в контексті загального оздоровлення економіки на базі піднесення виробництва через пряме стимулювання його розвитку. Однак слід зважати на те, що кожен з проявів світової фінансової та економічної кризи в Україні набув практичного вираження, спираючись саме на внутрішні економічні

суперечності: високий рівень фіскального вилучення коштів на потреби споживання; надмірну частку споживання та недостатні обсяги нагромадження; стрімке зростання попиту на споживчі кредитні ресурси за інституційної нерозвинутості фінансової системи; несприятливі умови для довгострокового інвестування. Експерти вважають, що процес виходу з кризи буде тривалим. Для його здійснення необхідний відкритий план з можливістю його коригування залежно від змін у перебігу кризових явищ та результатів моніторингу дотримання розрахунково-платіжної дисципліни суб'єктів економічних відносин.

Стан розрахункової дисципліни характеризується наявністю дебіторської заборгованості і має суттєвий вплив на стійкість фінансового стану як окремо взятого підприємства, так і регіону в цілому. Недотримання договірної і розрахункової дисципліни, несвоєчасне пред'явлення претензій щодо боргів, що виникають, призводять до значного зростання невиправданої дебіторської заборгованості, а отже, до нестабільності фінансового стану суб'єктів господарювання, яка характеризується, в першу чергу, нездатністю відповідати за своїми зобов'язаннями, таким чином нарощуючи залежність від зовнішніх джерел фінансування поточної діяльності.

Слід зазначити, що всі питання, пов'язані з виконанням зобов'язань, регулюються нормами Цивільного кодексу України. У числі об'єктів цивільних прав названі майнові права, ми ж вважаємо, що було б доцільно вказати і кореспондуючі їм майнові обов'язки, чи, більш конкретно, кредиторську заборгованість. Виконання господарських зобов'язань врегульовується Господарським кодексом України, в коментарях до якого сказано: «Кожна сторона господарських відносин повинна вжити всіх заходів, необхідних для належного виконання нею зобов'язання, враховуючи інтереси другої сторони та забезпечення загальногосподарського інтересу. Порушення зобов'язань є підставою для застосування господарських санкцій, передбачених цим Кодексом, іншими законом або договором».

Забезпечення загальногосподарських інтересів має бути в основі управління дебіторською та кредиторською заборгованістю. Інформаційною базою для прийняття ефективних управлінських рішень, як відомо, є результати аналізу. Для аналізу складу і руху дебіторської та кредиторської заборгованості використано офіційні дані Дніпропетровського обласного статистичного управління за 2007–2008 рр.

У табл. 1 наведено дані про стан дебіторської заборгованості підприємств та установ Дніпропетровської області в 2007–2008 рр. Проведений аналіз дозволив зробити висновки щодо стану дебіторської заборгованості та визначити динаміку їх змін. Так, загальний обсяг дебіторської заборгованості підприємств та установ Дніпропетровської області мав чітко виражену тенденцію до зростання з 63,9 млрд грн станом на 01.04.2007 р. до 94,8 млрд грн станом на 01.10.2008 р. (за подальші періоди інформація на сайті Дніпропетровського обласного статистичного управління не оприлюднюється).

Дебіторська заборгованість між установами та підприємствами області в 2007–2008 рр. у загальній вартості дебіторської заборгованості коливається у межах 78–86%. Іншу її частку становить дебіторська заборгованість із суб'єктами господарської діяльності інших країн, в тому числі з країнами СНД. А враховуючи тісні зв'язки економічних відносин з Росією та Туркменістаном, частки цих нерезидентів подаються окремими рядками.

Дебіторська заборгованість між установами та підприємствами включає: дебіторську заборгованість за товари, роботи і послуги, її частка коливається у межах 49,2–55,3% від суми дебіторської заборгованості між установами та підприємствами Дніпропетровської області; дебіторську заборгованість з бюджетом, її частка коливається у межах 5,3–6,8%; дебіторську заборгованість за внутрішніми розрахунками, частка якої коливається у межах 1,2–1,9%; дебіторську

Таблиця 1

Дебіторська заборгованість підприємств та установ Дніпропетровської області у 2007–2008 рр., тис. грн

№ з/п	Показник	01.04.2007	01.07.2007	01.10.2007	01.01.2008	01.04.2008	01.07.2008	01.10.2008
1	<i>Дебіторська заборгованість, усього</i>	<i>6388668,6</i>	<i>67204571,0</i>	<i>69805182,9</i>	<i>75802408,8</i>	<i>78668596,0</i>	<i>89042773,8</i>	<i>94828048,2</i>
2	<i>Дебіторська заборгованість між установами та підприємствами (% до ряд. 1) у т. ч.</i>	<i>55302555,0</i> <i>86,56</i>	<i>58995876,7</i> <i>87,79</i>	<i>60139816,6</i> <i>86,15</i>	<i>63530162,5</i> <i>83,81</i>	<i>61652815,1</i> <i>78,37</i>	<i>70303171,8</i> <i>78,95</i>	<i>76842802,2</i> <i>81,03</i>
2.1	Довгострокова дебіторська заборгованість	753223,6	932841,7	829073,8	1121691,5	1072796,8	910776,7	857912,5
2.2	Поточна дебіторська заборгованість, всього	54549331,4	58063035,0	59310742,8	62408471,0	60580018,3	69392395,1	75984889,7
2.3.1	з неї прострочена	5666690,7	5612782,3	5728467,0	5362802,0	4539750,5	4402414,6	5544061,5
3	<i>Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, (% до ряд. 2) в т. ч.</i>	<i>28175989,8</i> <i>50,94</i>	<i>29930570,1</i> <i>50,73</i>	<i>29575924,5</i> <i>49,18</i>	<i>32292905,5</i> <i>50,83</i>	<i>33964467,5</i> <i>55,08</i>	<i>38867518,6</i> <i>55,28</i>	<i>39903858,9</i> <i>51,92</i>
3.1	Довгострокова	263881,6	346320,3	308107,0	289883,3	278913,0	257984,2	252547,9
3.2	Поточна	27912108,2	29584249,8	29267817,5	32003022,2	33685554,5	38609534,4	39651311,0
3.2.1	з неї прострочена	3623626,6	3818523,8	3841680,8	3672377,5	3478913,7	3249121,9	4278399,0
4	<i>Дебіторська заборгованість з бюджетом (% до ряд. 2) у т. ч.</i>	<i>2950380,6</i> <i>5,33</i>	<i>3139798,5</i> <i>5,32</i>	<i>3267504,2</i> <i>5,43</i>	<i>3808404,1</i> <i>5,99</i>	<i>3844729,8</i> <i>6,23</i>	<i>4446857,4</i> <i>6,32</i>	<i>5235482,2</i> <i>6,81</i>
4.1	Довгострокова	3803,9	429,0	4,0	-	-	-	5390,0
4.2	Поточна	2946576,7	3139369,5	3267500,2	3808404,1	3844729,8	4446857,4	5230092,2
4.2.1	з неї прострочена	3623626,6	237618,6	290239,6	203325,2	287981,1	230540,6	257806,2
5	<i>Дебіторська заборгованість з внутрішніх розрахунків (% до ряд. 2) у т. ч.</i>	<i>787780,0</i> <i>1,42</i>	<i>688212,5</i> <i>1,17</i>	<i>858040,8</i> <i>1,43</i>	<i>911121,1</i> <i>1,43</i>	<i>1180501,2</i> <i>1,91</i>	<i>1044453,6</i> <i>1,48</i>	<i>1090481,0</i> <i>1,41</i>
5.1	Довгострокова	436,2	770,3	607,8	671,0	476,8	472,0	476,4
5.2	Поточна	787343,8	687442,2	857433,0	910450,1	1180024,4	1043981,6	1090004,6
5.2.1	з неї прострочена	211533,0	206149,1	199016,7	207608,2	221354,4	26369,7	62728,9
6	<i>Дебіторська заборгованість за векселями (% до ряд. 2) у т. ч.</i>	<i>1660814,8</i> <i>3,00</i>	<i>1270451,0</i> <i>2,15</i>	<i>1279682,2</i> <i>2,13</i>	<i>1690569,6</i> <i>2,66</i>	<i>1646910,4</i> <i>2,67</i>	<i>1581139,7</i> <i>2,24</i>	<i>1690934,8</i> <i>2,20</i>
6.1	Довгострокова	277389,6	201716,1	208039,4	429764,7	413011,7	362732,0	357113,6
6.2	Поточна	1383425,2	1068734,9	1071642,8	1260804,9	1233898,7	1218407,7	1333821,2
6.2.1	з неї прострочена	25017,8	22438,0	22961,3	23893,5	33940,2	23553,8	24340,1
7	<i>Інша дебіторська заборгованість (% до ряд. 2) у т. ч.</i>	<i>21649137,6</i> <i>39,15</i>	<i>23945520,9</i> <i>40,59</i>	<i>25136324,6</i> <i>41,80</i>	<i>24803846,4</i> <i>39,04</i>	<i>20992959,9</i> <i>34,05</i>	<i>24353112,0</i> <i>34,64</i>	<i>28911553,3</i> <i>37,62</i>
7.1.	Довгострокова	207712,3	383606,0	312315,6	401372,5	380395,3	289588,5	242384,6
7.2	Поточна	21441425,3	23561914,9	24824009,3	24402473,9	20612564,6	24063523,5	28669168,7
7.2.1	з неї прострочена	1604965,0	1328025,0	1374566,2	1255579,6	517551,0	872828,6	920787,3

заборгованість за векселями, її частка коливається у межах 2,1–3,0%; іншу дебіторську заборгованість, частка якої коливається у межах 34,6–41,8%. Найбільшу питому вагу у структурі дебіторської заборгованості підприємств та установ Дніпропетровської області в 2007–2008 рр. становить дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги, її частка на кінець аналізованого періоду становить 51,92%, та інша дебіторська заборгованість, частка якої становить на кінець аналізованого періоду 37,62%.

Частка простроченої дебіторської заборгованості підприємств та установ Дніпропетровської області станом на 01.10.2008 р. становить 7,2%. Однак частка простроченої дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги підприємств та установ області значно вища і становить 10,7%.

Отже, найбільші втрати від несвочасного погашення дебіторської заборгованості підприємства та установи Дніпропетровської області несуть від погіршення платіжної дисципліни та затримки платежів за товари, роботи і послуги. У свою чергу, несвочасне отримання коштів або їх втрата впливає на неспроможність підприємства відповідати за своїми зобов'язаннями перед постачальниками, працівниками, кредиторами.

У табл. 2 наведено дані про стан кредиторської заборгованості підприємств та установ Дніпропетровської області в 2007–2008 рр. Проведений аналіз кредиторської заборгованості підприємств та установ Дніпропетровської області в 2007–2008 рр. дозволив зробити такі висновки щодо стану кредиторської заборгованості та її змін.

Загальний обсяг кредиторської заборгованості підприємств та установ Дніпропетровської області мав чітко виражену тенденцію до зростання з 67,6 млрд грн станом на 01.04.2007 р. до 101,0 млрд грн станом на 01.10.2008 р. Обсяг кредиторської заборгованості між установами та підприємствами Дніпропетровської області в 2007–2008 рр. в загальній вартості кредиторської заборгованості коливається у межах 88,7–98,1%. Іншу її частку становить кредиторська заборгованість з суб'єктами господарської діяльності інших країн, у тому числі з країнами СНД.

Кредиторська заборгованість за між установами та підприємствами включає: кредиторську заборгованість за товари, роботи і послуги, її частка коливається у межах 49,1–52,1% від загальної суми кредиторської заборгованості; кредиторську заборгованість з бюджетом, її частка коливається у межах 2,1–3,2%; кредиторську заборгованість з внутрішніх розрахунків, частка якої коливається у межах 0,7–1,1%; кредиторську заборгованість за векселями, її частка коливається у межах 9,7–11,9%; іншу дебіторську заборгованість, частка якої коливається у межах 32,4–34,8%.

Найбільшу частку у структурі кредиторської заборгованості підприємств та установ Дніпропетровської області в 2007–2008 рр. становить кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги, її частка на кінець аналізованого періоду становить 49,56% та інша кредиторська заборгованість, частка якої становить на кінець аналізованого періоду 34,84% та кредиторська заборгованість за векселями, частка якої становить на 01.10.2008 р. 9,71%.

Слід зазначити, що частка простроченої кредиторської заборгованості підприємств та установ області станом на 01.10.2008 р. становить 7,3%. Однак частка простроченої кредиторської заборгованості за товари, роботи і послуги значно вища – 11,0%.

Здійснено порівняльну оцінку структури дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств та установ Дніпропетровської області в 2007–2008 рр. Проведені розрахунки свідчать про те, що темпи приросту кредиторської заборгованості значно перевищували темпи приросту дебіторської заборгованості. Така тенденція може бути охарактеризована, в першу чергу, перевищенням темпів зростання цін на енергоносії, сировину, матеріали, комплектуючі порівня-

Таблиця 2

Кредиторська заборгованість підприємств та установ Дніпропетровської області у 2007–2008 рр., тис. грн

№ з/п	Показники	01.04.2007	01.07.2007	01.10.2007	01.01.2008	01.04.2008	01.07.2008	01.10.2008
1	Кредиторська заборгованість всього	67615144,4	71606234,5	76053751,6	85420482,7	80968005,8	96457428,2	101007078,9
2	Кредиторська заборгованість між установами та підприємствами (% до ряд. 1) у т. ч.	60817392,6 <i>89,94</i>	65777227,4 <i>91,85</i>	70606335,9 <i>92,83</i>	74128721,3 <i>86,78</i>	72148887,6 <i>98,10</i>	86159017,8 <i>89,32</i>	89712211,7 <i>88,81</i>
2.1	Довгострокова кредиторська заборгованість	3612563,4	3944635,2	5121821,2	6687670,3	8463663,1	8008864,6	8281641,7
2.2	Поточна кредиторська заборгованість, всього	57204829,2	61832592,2	65484514,7	67441051,0	63685224,5	78150153,2	81430570,0
2.3.1	з неї прострочена	6681972,9	6801387,5	7084667,7	6894342,0	6854370,3	6112238,7	6562452,8
3	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, (% до ряд. 2) у т. ч.	30235246,0 <i>49,71</i>	34274525,2 <i>52,10</i>	34541787,2 <i>48,92</i>	36829708,8 <i>49,68</i>	35489999,5 <i>49,18</i>	39967285,4 <i>46,38</i>	44461781,9 <i>49,56</i>
3.1	Довгострокова	410055,0	486964,7	366700,7	342331,2	855317,9	255394,0	253468,1
3.2	Поточна	29825191,0	33787560,5	34175086,5	36487377,6	34634681,6	39711891,4	44208313,8
3.2.1	з неї прострочена	4814588,9	4993388,1	5275909,7	5319276,0	5046239,3	4490448,5	4888462,7
4	Кредиторська заборгованість з бюджетом (% до ряд. 2) у т. ч.	1288269,3 <i>2,11</i>	1619736,2 <i>2,46</i>	1919750,9 <i>2,71</i>	1485821,5 <i>2,00</i>	1998464,7 <i>2,76</i>	3467881,8 <i>4,02</i>	2983959,8 <i>3,32</i>
4.1	Довгострокова	857,5	56019,1	65706,3	50686,2	20679,6	2687,0	5963,2
4.2	Поточна	1287411,8	1563717,1	1854044,6	1435135,3	1977785,1	3465194,8	2977996,6
4.2.1	з неї прострочена	260981,2	277209,8	267923,9	243663,1	253699,2	262219,3	235162,2
5	Кредиторська заборгованість з внутрішніх розрахунків (% до ряд. 2) у т. ч.	661078,5 <i>1,08</i>	452231,5 <i>0,68</i>	600922,3 <i>0,85</i>	580139,2 <i>0,78</i>	715641,5 <i>0,99</i>	563210,3 <i>0,65</i>	655968,6 <i>0,73</i>
5.1	Довгострокова	195,1	37,8	113770,6	115166,2	103739,3	109486,0	100774,9
5.2	Поточна	660883,4	452193,7	487151,7	464973,0	611902,2	453724,3	555193,7
5.2.1	з неї прострочена	406631,5	324449,1	304296,2	217290,5	232509,2	59004,3	71239,9
6	Кредиторська заборгованість за векселями (% до ряд. 2) у т. ч.	7143118,4 <i>11,74</i>	7000828,9 <i>10,64</i>	7648966,6 <i>10,83</i>	8637060,6 <i>11,65</i>	8574458,3 <i>11,88</i>	8593284,8 <i>9,97</i>	8714567,5 <i>9,71</i>
6.1	Довгострокова	1994215,4	2131917,0	2160561,6	2734907,1	2628049,0	2705700,5	2361438,1
6.2	Поточна	5148903,0	4868911,9	5488405,0	5902153,5	5946409,3	5887584,3	6353129,4
6.2.1	з неї прострочена	125136,3	122402,2	183001,0	129650,9	116843,3	120748,4	112849,1
7	Інша кредиторська заборгованість (% до ряд. 2) у т. ч.	20314548,7 <i>33,40</i>	2128869,9 <i>32,36</i>	24622012,0 <i>34,87</i>	25349795,9 <i>34,19</i>	23879918,2 <i>33,09</i>	32025426,2 <i>37,17</i>	31259899,9 <i>34,84</i>
7.1	Довгострокова	1207225,0	1269685,6	2415082,0	3444331,2	4855386,3	4935057,9	5559997,4
7.2	Поточна	19107323,7	20019184,3	22206930,0	21904464,7	19024531,9	27090368,3	25699902,5
7.2.1	з неї прострочена	994256,2	1003582,0	973713,0	921867,6	1140884,3	1139001,4	1207937,5

но зі зростанням цін на готову продукцію, товари та послуги. Цьому також посприяла нездатність вітчизняних промислових підприємств конкурувати на зовнішніх ринках, у результаті чого підприємства зазнали збитків.

Найбільш високі темпи нарощування дебіторської та кредиторської заборгованості характерні для цих заборгованостей перед бюджетом, за товари, роботи і послуги та з внутрішніх розрахунків. Враховуючи те, що найбільшу питому вагу в сумі заборгованостей підприємств та установ області в 2007–2008 рр. становили заборгованості за товари, роботи та послуги та інша кредиторська та дебіторська заборгованості, їхнє зростання мало найбільш суттєвий вплив на загальну тенденцію нарощування заборгованостей та зростання збитків підприємств Дніпропетровської області.

Як свідчать проведені розрахунки, частка збиткових вітчизняних підприємств промисловості досить велика. Протягом 2000–2007 рр. їх питома вага скорочувалась з 42 до 33%. У 2008 р. становила 41,3%, а в 2009 р. – 45,9% і загальні обсяги їхніх збитків зростають. З огляду на те, що в структурі промислового виробництва Дніпропетровської області майже 80% припадає на галузі, які працювали на експорт, вони зазнали найбільшого впливу кризи. Динаміку фінансових результатів діяльності промислових підприємств України та Дніпропетровської області наведено в табл. 3.

Так, за 2008 р. кумулятивний фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування в цілому у промисловості становив 31130,6 млн грн, в тому числі частка прибуткових підприємств становила 58,7%, а їх результат – 68539,9 млн грн, частка збиткових підприємств становила 41,3%, а сума збитків – 37409,3 млн грн. За 2009 р. частка збиткових підприємств зросла до 45,91%, а сума збитків становить 43559,8 млн грн, або на 16,4% більше, ніж за 2008 р. У цілому за 2009 р. кумулятивний фінансовий результат промисловості України становить 3948,1 млн грн збитків.

У цілому по Дніпропетровській області в 2008 р. фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування становив 17941,5 млн грн, або 30,98% від загального результату по Україні. Частка підприємств, які отримали прибутки становила 62,1%, а результат – 29340,8 млн грн, або 20,82% від загальної суми прибутків підприємства України; частка підприємств, які отримали збитки – 37,5%, а сума збитків – 1559,9 млн грн, або 1,88% від загальної суми збитків по підприємствам України. Тобто, кількість збиткових підприємств, та сума збитків значно нижчі, ніж у середньому по Україні.

За 2009 р. по Дніпропетровській області фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування становив 4212,7 млн грн збитків. Частка підприємств, які отримали прибутки становить 53,37%, а результат – 10294,5 млн грн, або 10,4% від загальної суми прибутків підприємства України; частка підприємств, які отримали збитки – 46,7%, а сума збитків – 14507,2 млн грн, або 11,1% від загальної суми збитків підприємства України. Тобто, кількість збиткових підприємств, та сума збитків значно вищі, ніж в середньому по Україні. Результати аналізу свідчать про негативну динаміку фінансових результатів підприємств.

Слід зазначити, що дебіторська заборгованість займає найбільшу частку як у складі оборотних активів – у межах 66,9–69,9%, так і у складі активів підприємств області – приблизно 41%. У свою чергу, питома вага кредиторської заборгованості у джерелах фінансування активів становить 43,9–46,78%, а у структурі зобов'язань – 75,1–80,7%. Структуру балансу підприємств Дніпропетровської області наведено в табл. 4.

Розрахунки свідчать: найвищі темпи приросту характерні для оборотних активів. Для ситуації, коли підприємства працюють прибутково, ця тенденція засвідчувала б позитивні зрушення розширеного відтворення виробництва. Однак підприємства області мали негативну тенденцію зниження ефективності

Таблиця 3

Фінансові результати діяльності підприємств України за 2006–2009 рр., млн грн

Показник	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	Підприємства, які отримали прибуток		Підприємства, які отримали збиток	
		% до загальної кількості підприємств	Фінансовий результат	% до загальної кількості підприємств	Фінансовий результат
<i>У цілому по Україні</i>					
2006 р. – усього	76253,4	66,5	110648,6	33,5	34395,2
Промисловість	34699,9	65,3	45903,0	34,7	11203,4
2007 р. – усього	1345897,9	67,5	182994,4	32,5	47096,5
Промисловість	43700,9	66,6	56956,9	33,4	13256,0
2008 р. – усього	57910,2	66,1	140934,2	33,	83024,0
Промисловість	311130,6	58,7	68539,9	41,3	37409,3
2009 р. – усього	-31589,9	58,7	99003,7	41,3	130593,6
Промисловість	-3948,1	54,1	39611,7	45,9	43559,8
<i>По Дніпропетровській області</i>					
2006 р.	9953,0	66,4	11876,8	33,6	1923,8
2007 р.	16520,1	68,4	19342,2	31,6	2822,1
2008 р.	17941,5	62,1	29340,8	37,9	11399,3
2009 р.	-4212,7	53,3	10294,5	46,7	14507,2

Таблиця 4

Структура балансу підприємств Дніпропетровської області у 2007–2008 рр., тис. грн

№ з/п	Показник	01.01.2007	31.12.2007	01.01.2008	30.09.2008	Приріст порівняно з 01.01.2007 р.		Приріст порівняно з 01.01.2008 р.	
		Абс. +\–	%	Абс. +\–	%	Абс. +\–	%	Абс. +\–	%
1	Активи, %	198798026,5 100	247317105,9 100	182576713,0 100	229940907,7 100	15,66		47364194,7	25,94
1.1	Необоротні активи, %	84115409,2 42,31	90053651,6 36,41	73287281,2 40,14	87079314,8 37,87	3,52		13792033,6	18,82
1.2	Оборотні активи, %	113949321,8 57,32	156257312,3 63,18	108480963,2 59,42	141755921,1 61,65	24,40		33274957,9	30,67
1.2.1	Дебіторська заборгованість (% до р. 1) (% до р. 2.1)	x	x	75802408,8 41,52	94828048,2 41,24	x	x	19025639,4 x	25,09 x
1.3	Витрати майбутніх періодів	733295,5 0,37	1006142,0 0,41	808427,3 0,44	1102214,4 0,48	50,31		293787,1	36,34
2	Пасив, %	198798026,5 100	247317105,9 100	182576713,0 100	229940907,7 100	15,66		47364194,7	25,94
2.1	Власний капітал, %	84637458,1 42,57	103869186,7 42,00	74669363,3 40,90	93053689,3 40,47	9,94		18384326,0	24,62
2.2	Забезпечення наступних витрат і платежів, %	1758609,7 0,88	1801988,9 0,73	1509749,9 0,83	1624830,8 0,71	-7,61		115080,9	7,62
2.3	Довгострокові зобов'язання, %	18996567,2 9,56	26005114,7 10,51	20204758,7 11,07	24987699,9 10,87	31,54		4782941,2	23,67
2.4	Поточні зобов'язання, %	9288235,4 46,73	115048432,8 46,52	85649176,5 46,90	109585165,2 47,65	17,97		23935988,7	27,94
2.4.1	Кредиторська заборгованість (% до р. 2) (% до (р. 2.3 + р. 2.4))	x	x	85420482,7 46,78	101007078,9 43,92	x	x	15586596,2 x	18,25 x
2.5	Доходи майбутніх періодів, %	516156,1 0,26	592382,8 0,24	543664,6 0,30	689522,5 0,30	33,58		145857,9	26,83

діяльності, а зростання валюти їх балансів досягнуто, в першу чергу, за рахунок зростання сум дебіторської заборгованості. Також слід зазначити, що зростання дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги, частка якої коливається у межах 49,2–55,3% від суми дебіторської заборгованості між установами та підприємствами області, має нижчі темпи, ніж темпи зростання іншої дебіторської заборгованості, частка якої коливається у межах 34,6–41,8%. Можна сказати, що існує тенденція до вирівнювання їх питомої ваги, а разом вона становить приблизно 90% від суми дебіторської заборгованості між установами та підприємствами Дніпропетровської області.

Слід зважити на те, що інша дебіторська заборгованість складається із заборгованості, не пов'язаної з продажем продукції та наданням послуг. До іншої дебіторської заборгованості належить видача довгострокових позик працівникам підприємства, та інші види розрахунків, причому позики обов'язково є безпроцентними, а максимальний розмір позики для одного працівника законодавством не обмежується. Враховуючи, що формування іншої дебіторської заборгованості не пов'язане з операційною діяльністю, таке значне відволікання коштів з обороту підприємств в умовах кризи викликає занепокоєння та має бути виправлене – застосуванням вимог до повернення зобов'язань. Крім того, як відомо, застосування вексельного обігу в умовах фінансової кризи повинно активізуватись, однак аналіз засвідчує його скорочення протягом аналізованого періоду.

Зростання кількості збиткових підприємств та суми отриманих збитків вплинули на скорочення темпів нарощування власного капіталу підприємств Дніпропетровської області порівняно з темпами нарощування вартості залученого капіталу, лівову частку якого становить кредиторська заборгованість. У результаті чого, питома вага власного капіталу у валюті балансу підприємств області скоротилась з 42,57% станом на 01.01.2007 р. до 40,47% станом на 30.09.2008 р. Отже, зростає ступінь залежності підприємств Дніпропетровської області від зовнішніх джерел фінансування його поточної діяльності, в першу чергу, від кредиторської заборгованості.

З метою контролю стану поточної ліквідності підприємств можна і доцільно застосовувати кумулятивний коефіцієнт поточної ліквідності, який визначається співвідношенням суми оборотних активів до суми поточних зобов'язань підприємств, та дозволяє оцінити, якою мірою поточні кредиторські зобов'язання забезпечуються поточними активами (можлива деталізація цих розрахунків у межах галузей, обов'язкова – для підприємств). Вважається нормальним значення цього показника приблизно 2,0. Однак здійснені розрахунки свідчать про те, що підприємства нашої області мали середнє значення цього показника у межах 1,23–1,29, тобто відчували хронічний дефіцит ліквідних активів у обороті, що і впливає на зростання залежності від зовнішніх джерел фінансування. У межах моніторингу стану розрахункової дисципліни на підприємствах області доцільно контролювати співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості та визначити її граничний рівень. Вважається позитивним перекриття дебіторською заборгованістю кредиторської заборгованості. Однак це співвідношення повинно постійно контролюватися, тому що за умов інфляційного знецінення коштів, зниження обсягів виробництва, зростання цього показника матиме нищівний вплив на платоспроможність та ліквідність підприємств та засвідчуватиме, врешті-решт, лише перевищення відпускної ціни продукції над її собівартістю. Більш якісну оцінку ефективності управління дебіторською та кредиторською заборгованістю на підприємствах можна отримати визначенням співвідношення періодів їх обороту.

Проблема кризи платоспроможності суб'єктів господарювання складна і багатогранна. Розглядаючи проблему неплатежів, слід виділяти два найважливіших аспекти: закономірні обсяги взаємних боргів у вигляді дебіторської та кре-

диторської заборгованості суб'єктів господарювання та рівень їх істинної платоспроможності. У процесі аналізу встановлено, що відбувається зростання сум вимог за зобов'язаннями між суб'єктами господарювання Дніпропетровської області, невиконання яких в умовах фінансової кризи підвищує імовірність їх банкрутства.

В основі досягнення внутрішньої стійкості підприємства лежить своєчасне та гнучке управління внутрішніми факторами його діяльності, тобто головна роль у системі антикризового управління повинна належати широкому застосуванню внутрішніх механізмів фінансової стабілізації.

З метою подолання фінансової нестійкості підприємств та зміцнення конкурентоспроможності доцільним є використання комплексного підходу до вдосконалення управління фінансами, основною спрямованістю якого є у короткостроковій перспективі – усунення проявів неплатоспроможності у разі втрати конкурентних переваг; у середньостроковій – усунення причин, що генерують неплатоспроможність та адаптація до умов діяльності в конкурентному середовищі; у довгостроковій – забезпечення фінансової стійкості підприємства до впливу зовнішніх факторів конкурентного середовища. Отже, при реформуванні фінансової політики суб'єктів господарювання стратегічними завданнями формування платіжної політики є забезпечення їх фінансової стійкості процесі розвитку й підтримка постійної платоспроможності. Формування внутрішнього механізму ефективної платіжної політики має забезпечуватись організацією системи управління платежами суб'єктів господарювання, базованої на розробці й контролі виконання ієрархічної системи адаптивних фінансових планів [3].

Для вирішення проблеми подолання кризи платоспроможності суб'єктів економічних відносин, крім внутрішніх механізмів фінансової стабілізації, потрібна цілісна програма, в якій, крім заходів щодо стримування інфляційних процесів, повинні передбачатися ретельно виважені, узгоджені між собою, конкретизовані напрями державної політики в галузі інвестицій, амортизації, цін, податків, зовнішньоекономічних відносин, підготовки кадрів та оплати праці, тощо. Вказані напрями мають бути спрямовані на формування інституціональної структури економіки та інституціональної системи трансформаційного суспільства, що забезпечить формування цивілізованих соціальних відносин та надасть імпульс економічного зростання та підвищення добробуту населення.

Список використаної літератури

1. http://www.niss.gov.ua/book/vidannya/expert_diskusiya.pdf
2. <http://www.dnestrstat.gov.ua/>
3. Зарубін І.Є. Синтез механізмів ефективної платіжної політики великого металургійного комплексу / І.Є. Зарубін // Автореф. дис. ... канд. екон. наук. – Донецьк, 2007. – 18 с.

Надійшло до редакції 2.02.2010.